

Месяц Н. А.

Университет банковского дела

ИНСТРУМЕНТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ВАЛЮТНЫХ ОТНОШЕНИЙ: КЛАССИФИКАЦИЯ И ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ

Резюме

Статья посвящена исследованию основных методологических подходов к классификации инструментов регулирования центральным банком валютных отношений. Предложен авторский подход к возможности классификации инструментов валютного регулирования. Проанализирована сущность каждого из названных инструментов путем раскрытия главных теоретических аспектов их современного применения.

Ключевые слова: валютная политика, валютное регулирование, инструменты валютного регулирования, девизная политика, девальвация, валютные ограничения.

Misiats N. A.

University of Banking

INSTRUMENTS OF THE FOREIGN EXCHANGE REGULATION: CLASSIFICATION AND THE MAIN APPLICATION FEATURES

Summary

The article is devoted to studying the main methodological approaches to the classification of the foreign exchange regulation instruments. The author's approach to the foreign exchange regulation instruments classification is offered. The essence of each of the instruments is analyzed by means of describing the main theoretical aspects of their modern applying.

Keywords: foreign exchange policy, foreign exchange regulation, instruments of the foreign exchange regulation, foreign exchange intervention policy, depreciation, foreign exchange restrictions.

УДК 336.71

Трудова М. Є.

Університет митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Розглядаються сутність і складові банківської безпеки. Пропонуються підходи до визначення фінансової безпеки банківської системи та наводиться тлумачення фінансово-економічної безпеки комерційного банку. З'ясовуються загрози фінансовій безпеці комерційного банку та індикатори фінансової безпеки банківської системи.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, внутрішні загрози, зовнішні загрози, індикатори фінансової безпеки.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки, посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів на перше місце виходить питання забезпечення національної економічної безпеки держави. Однією із найбільш вразливих складових економічної безпеки є її фінансова складова. Останнім часом фінансова безпека України перебуває під впливом ряду зовнішніх та внутрішніх загроз: фінансові кризи, вплив міжнародних організацій, геополітична ситуація, інфляційні процеси, нестабільність правової системи тощо. Наслідки цих явищ в більшій мірі відобразилися саме на стані банківського сектору країни, а отже, нагального вирішення потребує питання забезпечення банківської безпеки України.

Банківська безпека є складовою фінансової безпеки держави. Слід зазначити, що саме стан банківської системи визначає рівень фінансової безпеки в цілому, оскільки банки одночасно є суб'єктами грошово-кредитного, валютного, банківського, страхового та фондового секторів. Зважаючи на це, необхідно комплексно підійти до проблем забезпечення фінансової безпеки, а саме розглядати забезпечення фінансової безпеки банківської системи країни в цілому та окремого комерційного банку зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблеми забезпечення економічної без-

пеки займалося багато вітчизняних учених, серед яких: А.І. Захаров, В.І. Мунтіян, М.І. Камлик, Т.Т. Ковальчук, О.А. Кириченко та ін. Розгляду проблем фінансової безпеки як найважливішої складової економічної безпеки присвятили свої праці: А.І. Барановський, М.М. Ермошенко, І.А. Бланк, А.С. Барішніков та ін. Питання, пов'язані із забезпеченням фінансово-економічної безпеки банків, розглядали: А.І. Хитрін, А.А. Беспалько, К.Р. Тагирбеков, М.І. Зубок, В.Ф. Гапоненко та ін. Зарубіжні вчені також займалися дослідженням проблеми фінансової безпеки банків, серед них можна виділити: А. Паттокса, Л. Хоффмана та П. Швейзера.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних основ фінансово-економічної безпеки банківської діяльності; розгляді чинників, від яких залежить безпека банківських установ; вдосконаленні вимог щодо оцінки стану безпеки банківської системи і формування стратегії розвитку національної економіки; систематизації показників, які характеризують рівень фінансової безпеки банку.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішити такі завдання: дослідити сутність і значення фінансово-економічної безпеки діяльності банків; проаналізувати загрози фінансовій безпеці банків і виявити фактори, що їх зумовлюють; проаналізувати систему показників стану без-

пеки банків і доповнити її групою превентивних індикаторів фінансової безпеки банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпека банку – це стан стійкої життєдіяльності, за якої забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів. Банки, як і інші суб'єкти господарської діяльності, змушені організувати свою діяльність в умовах невизначеності, непередбачуваності, загроз і небезпек, породжених умовами перехідної ринкової економіки. Крім того, на розвиток банківської діяльності впливають і такі чинники, як нестабільність політичної і соціально-економічної ситуації в країні, недосконалість банківського законодавства, криміналізація суспільства, шахрайство, корупція та ін.

Усе це посилює проблему забезпечення фінансово-економічної безпеки банків. Для комерційних банків особливо значущими є такі умови ефективної та безпечної діяльності, як забезпечення зворотності кредитів, підвищення прибутковості, підтримання ліквідності, зниження банківських ризиків, гарантування депозитів. Також таке забезпечення має базуватись на певних заходах захисту банківської діяльності, протидії загрозам. Понад це, небезпечність та різнобічний характер цих загроз потребують системного та наукового підходу до вирішення питань безпеки діяльності банків. Проте дослідження й публікації щодо проблем безпеки банківської діяльності присвячені здебільшого організаційним, технічним і правовим аспектам. Незважаючи на значну увагу, приділену цьому питанню, банківська безпека залишається не до кінця розглянутою теоретично і не завжди ефективною на практиці, а тому потребує подальшого вивчення та дослідження [2, с. 288].

Економічна безпека банку – це стан, при якому забезпечується його економічний розвиток і стабільність діяльності, гарантований захист його фінансових і матеріальних ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації [5, с. 88].

Зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації діяльності банків, які формуються під впливом ряду факторів, обумовлюють появу різноманітних загроз банкам, які, як правило, носять економічний характер. Вказані загрози виникають внаслідок недостатньої адаптації банківської системи до постійних змін умов ринку; загальної неплатоспроможності суб'єктів господарювання; зростання злочинності; споживчого менталітету значної кількості громадян; низького рівня трудової дисципліни і відповідальності працівників банків; недостатнього правового регулювання банківської діяльності; недостатнього професійного рівня частини керівного складу і працівників банків. Такі загрози банків реалізуються через крадіжку фінансових ресурсів банків, шахрайство з їх коштами, фальсифікацію фінансових документів і підробку банкнот, недосконалі технології банківського виробництва, пошкодження і поломку обладнання та технічних засобів.

Значна частина цих економічних загроз реалізується самим персоналом банків чи при безпосередній його участі, який, як показала практика окремих банків, які опинились в процедурі ліквідації, був основним джерелом економічних загроз [3, с. 45].

Економічна безпека банків концентрує свої зусилля на захисті матеріальних цінностей, обладнання, технічних засобів від протиправних посягань і забезпеченні безпеки банківських операцій.

Незважаючи на широкий науковий інтерес і актуальність питання фінансово-економічної безпеки банків вимагають подальшого вивчення. Для

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення сутності фінансово-економічної безпеки банку

Автор, джерело	Особливості визначення поняття
Фінансова безпека банку	
О.І. Барановський [1, с. 8]	Сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна і перешкодити досягненням банком статутних цілей
А.О. Єпіфанов [2, с.78]	Стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку
Н.Г. Євченко та О.А. Криклій [3, с. 120]	Фінансовий стан, який характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, забезпечує ефективний розвиток банку в поточному та наступних періодах
О.І. Хитрін [4, с. 122]	Динамічний стан, при якому банк юридично і технічно здатний виконувати і реально виконує властиві йому функції та забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз
С.М. Побережний [5, с. 32]	Здатність протистояти деструктивним змінам на фінансовому ринку і забезпечити виживання банківського бізнесу в конкурентній боротьбі
Економічна безпека банку	
Н.В. Зачосова [6, с. 17]	Стан його функціональних можливостей, що здатний забезпечити збереження існуючих активів установи від ймовірних та наявних небезпек і загроз й сприяти залученню нових фінансових і матеріальних надходжень від різних видів діяльності банку (кредитних, депозитних, валютних, розрахунково-касових операцій, операцій з цінними паперами)
В.Г. Гриценко [7, с. 27]	Стан, коли фінансова стабільність чи репутація не може бути підірвана цілеспрямованими діями певної групи осіб і організацій або фінансовою ситуацією, що складається всередині чи зовні банківської системи
М.М. Єрмошенко [8, с. 215]	Стан збалансованості і стійкості банківської установи до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації локальних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток банківської діяльності та економічної складової в цілому
М.І. Зубок [9, с. 56]	Стан, за яким забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності банку, гарантований захист його фінансових і матеріальних ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації
Л.І. Албанін [10, с. 47]	Сукупність умов та факторів, які забезпечують незалежність банківської діяльності, її стабільність, стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення

Джерело: систематизовано автором за даними [11]

того щоб детально розглянути поняття фінансово-економічної безпеки банку, на основі аналізу наукової фахової літератури було систематизовано існуючі підходи до визначення їх сутності (табл. 1).

Дані таблиці 1 свідчать, що науковці пов'язують фінансову безпеку з різними явищами: деякі з фінансовою стабільністю та стійкістю, деякі зі ступенем ефективності фінансово-економічної діяльності, інші – з захищеністю інтересів громадян, а також з рівнем стійкості до внутрішніх і зовнішніх ризиків. Отже, дослідники приділяють увагу в першу чергу правовим і організаційним аспектам забезпечення фінансово-економічної безпеки. В той же час проблеми ліквідності, прибутковості, своєчасного повернення кредитів, управління банківськими ризиками вивчені недостатньо.

За результатами проведених досліджень зроблено висновок, що фінансово-економічна безпека банку – це комплексне поняття, що характеризує здатність банківської установи ідентифікувати, попереджувати та протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам шляхом створення та забезпечення ефективного функціонування системи управління фінансово-економічною безпекою.

В основі забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської діяльності повинна лежати певна концепція, яка включає мету, завдання та принципи діяльності.

Метою цієї системи є мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічній діяльності банку, у тому числі його фінансовим, матеріальним, інформаційними та кадровим ресурсам.

Під загрозами безпеці банку розуміються потенційно можливі або реальні дії зловмисників чи конкурентів, здатних завдати банку матеріальної або моральної шкоди, що виявляються як сукупність факторів і умов, які створюють небезпеку для нормального функціонування банку відповідно до його завдань та інтересів [11, с. 151–153].

Основними заходами щодо запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам є посилення державного регулювання банківської сфери, запровадження нових методів і технологій обробки та аналізу інформації для оцінки і забезпечення фінансової безпеки окремого банку, а також належний рівень фінансового контролю як над фінансовими ресурсами та здійсненими операціями, так і над діями самого персоналу банку. Такі заходи повинні бути розроблені із мінімальними витратами ресурсів та часу для досягнення бажаного результату [12, с. 306–307].

Для своєчасного виявлення існуючих і потенційних недоліків у сфері забезпечення комплексної фінансової безпеки банків необхідно визначити їй відповідні індикатори та проводити постійний моніторинг з метою розробки та реалізації необхідних заходів.

Надійність, а відтак, і фінансова безпека комерційного банку може визначатися з використанням в аналітичній роботі таких показників, як:

- частка проблемних кредитів у обсязі чистих активів банку, яка свідчить про якість його кредитного портфеля, а також ризикованість кредитної політики;
- співвідношення високоліквідних коштів і поточних пасивів банку, яке показує ступінь його захищеності від ризику відкликання коштів в один момент усіма клієнтами;
- співвідношення власних і залучених коштів, що характеризує рівень надійності банку в довгостроковій перспективі, слугуючи оцінкою його спроможності покрити власними коштами обсяг зобов'язань перед клієнтами;
- частка високоліквідних коштів у обсязі чистих активів банку, значення якої

допомагає оцінити середньостроковий рівень ліквідності;

- рентабельність чистих активів.

Серед індикаторів фінансової безпеки комерційних банків важливе місце повинно відводитися показнику частки кредитної заборгованості населення у загальному обсязі кредитної заборгованості.

Важливе місце в системі фінансової безпеки банківських клієнтів посідає розмір позичкового відсотка, оскільки він дозволяє з'ясувати, чи буде рентабельною реалізація проекту, на здійснення якого береться кредит, тобто чи окупляться витрати. У свою чергу, коефіцієнт покриття відсотків, що характеризується відношенням чистого прибутку до суми виплачених відсотків, свідчить про рівень безпеки кредитної діяльності комерційних банків.

Дуже виразним індикатором фінансової безпеки системи комерційних банків є частка залучених коштів громадян у загальному обсязі залучених коштів. Безумовно, індикаторами фінансового стану, а відтак – і безпеки банківської системи, є рівень прибутковості статутних капіталів комерційних банків і їх чистих активів [13, с. 35].

В оцінці ефективності роботи й успішності банку показовими є такі індикатори:

- по-перше, відношення прибутку до середньорічного капіталу (мінімальні очікування акціонерів за показником доходності бізнесу з урахуванням середньострокових витрат розвитку) і,
- по-друге, відношення прибутку до середньорічних активів (ефективність використання банком клієнтських коштів). Саме ці критерії є індикаторами ефективності банку з урахуванням ризиків.

Для більш глибокого аналізу сильних і слабких сторін банків використовуються більш конкретні показники: середні активи у розрахунку на одного співробітника (свідчить про ефективність завантаження персоналу), операційний прибуток на одного співробітника (ефективність роботи персоналу), внутрішня вартість банківських послуг, коефіцієнт ефективності використання залучених коштів тощо. Індикатором може слугувати і обсяг активів, що припадає на одного співробітника банку.

Невиконання нормативів є індикатором потенційної загрози втрати ліквідності та платоспроможності банків.

На дотримання правил, вимог і нормативів, встановлених органами державного нагляду, орієнтується, насамперед, внутрішньобанківський контроль.

Контроль діяльності банку проводиться банківськими менеджерами відповідно до їх функціональних обов'язків, а також внутрішніми та зовнішніми аудиторями. Основне призначення внутрішньобанківського контролю – своєчасне виявлення негативних тенденцій і недоліків у діяльності банку для розробки заходів щодо їх усунення. Таким чином, контроль не тільки логічно завершує процес управління банком, але й дає імпульс новим управлінським рішенням.

Отже, забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської установи – це складний, безперервний і багатосторонній процес. Менеджери банку повинні розглядати безпеку як один з найважливіших напрямів їх управлінської діяльності.

Для побудови ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою банку необхідно залучати різних фахівців: не лише економістів, але й математиків, програмістів, психологів, аналітиків. Слід безперервно модернізувати інструментарій управління і не відставати від розвитку сучасних інформаційних технологій. Власники банку повинні розуміти, що краще запобігати кризовим ситуаціям і не заощаджувати гроші на забезпечення фінансово-економічної безпеки, ніж

потім збільшувати витрати, ліквідовуючи наслідки кризової ситуації.

Висновки. Отже, можна сказати, що економічна безпека є комплексною категорією в системі забезпечення безпеки банку, надійність і ефективність функціонування якої буде оцінюватись за критеріями недопущення або своєчасного виявлення загроз фінансам банку, його інформації та матеріальним цінностям. Головним же критерієм оцінки системи економічної безпеки банку буде стабільність економічного розвитку банку згідно з його планами і завданнями. Слід відзначити ще й той факт, що принципово важливою умовою для ефективного функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки банку є активна участь у заходах захисту банку всього банківського колективу. Саме організація тісної взаємодії між підрозділом безпеки та іншими підрозділами банку є важливою передумовою для ефективної протидії як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам.

Виходячи з усього викладеного, можна зазначити, що формування системи забезпечення економічної безпеки банку, насамперед з погляду її комплексного характеру, має найбільш ефективно забезпечити захист основних його ресурсів і створити сприятливі умови для стабільного і перспективного розвитку.

Таким чином, основними індикаторами фінансової безпеки банку, на нашу думку, можна визначити дотримання банками обов'язкових економічних нормативів, встановлених Національним банком України – нормативів капіталу, ліквідності, кредитного ризику та інвестування. Відхилення від граничних значень нормативів свідчить про про-

блеми із забезпеченням фінансової стійкості та ліквідності банку, а отже, ставить під сумнів прибутковність його діяльності. Вчасне виявлення таких проблем та їх усунення в кожному комерційному банку є основою для забезпечення фінансової безпеки банківської системи держави.

Щодо безпеки банківської системи, можна визначити основні індикатори, що визначають її рівень: відношення грошової маси до ВВП, відношення готівки до ВВП, обсяг кредитування банками реального сектора економіки, вартість кредитів тощо. Для того щоб підвищити рівень безпеки банківської системи, необхідно: забезпечити надійність та стабільність банківської системи, підвищити рівень довіри населення до банків, проводити ефективну грошово-кредитну та курсову політику, удосконалити систему банківського нагляду та нормативно-правову базу.

Отже, фінансова безпека окремого банку має тісний зв'язок з безпекою банківської системи в цілому. Вони впливають одна на одну. Проблеми, що виникають у одній банківській установі, можуть мати системний характер та з часом поставити під загрозу стабільність банківської системи держави. Таким чином, проблеми діяльності окремого банку є загрозами для фінансової безпеки і такого банку, і банківської системи в цілому, і, навпаки, нестабільність функціонування банківської системи призводить до загроз діяльності окремих банків.

Безпека банківської системи є однією із нагальних та багатограних проблем, що стоїть перед державою, оскільки робота банків має винятковий вплив на соціально-економічний розвиток, добробут населення, ефективність роботи підприємств та, як наслідок, фінансову безпеку держави.

Список літератури:

1. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру / О.І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 1. – С. 7–26.
2. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : [монографія] / За заг. ред. д. е. н., проф. А.О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
3. Євченко О.А. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України / О.А. Євченко // Збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 25. – С. 45–52.
4. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків / О.І. Хитрін // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 118–124.
5. Побережний С.М. Фінансова безпека банківської діяльності : [навч. посіб.] / С.М. Побережний. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с.
6. Зачосова Н.В. Кадровий менеджмент у системі економічної та фінансової безпеки комерційного банку / Н.В. Зачосова // Сучасна економіка. – 2011. – Вип. 5. – С. 14–25.
7. Гриценко В.Г. Економічна безпека банківської системи України / В.Г. Гриценко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 27–28.
8. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2012. – 309 с.
9. Зубок М. Організаційно-правові основи безпеки банківської діяльності в Україні / М. Зубок, Л. Ніколаєва. – К. : Істина, 2009. – С. 55–58.
10. Албанин Л.И. Экономическая безопасность: угрозы и их отражение / Л.И. Албанин // Вопросы экономики. – 2009. – № 2. – С. 47–48.
11. Борець М. А. Економічна сутність та підходи до визначення поняття «фінансова безпека банку» / М.А. Борець // Управління розвитком. – 2014. – № 2. – С. 151–154.
12. Савчук А.В. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / А.В. Савчук // Фінансовий та управлінський облік. – 2014. – № 3. – С. 306–307.
13. Спроба оцінити надійність // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 35–38.

Трудова М. Е.

Університет таможенного дела и финансов

ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВ

Резюме

Рассматривается сущность и составляющие банковской безопасности. Предлагаются подходы к определению финансовой безопасности банковской системы и указывается толкование финансово-экономической безопасности коммерческого банка. Выясняются угрозы финансовой безопасности коммерческого банка и индикаторы финансовой безопасности банковской системы.

Ключевые слова: финансовая безопасность, экономическая безопасность, внутренние угрозы, внешние угрозы, индикаторы финансовой безопасности.

Trudova M. Ye.

University of Customs Business and Finance

FEATURES OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF BANKS

Summary

The essence and components of banking security are considered. The approaches to the definition of financial security of the banking system are offered and the interpretation of the financial and economic security of the commercial bank is indicated. The threats of financial security of commercial bank and indicators of financial security of the banking system are clarified.

Keywords: financial security, economic security, internal threats, external threats, indicators of financial security.

УДК 336.14

Шиманська О. А.

Київський національний торговельно-економічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ
У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

Виконано ґрунтовний аналіз реалізації програмно-цільового методу у бюджетному процесі з огляду на сучасні економічні реалії. Наведено та проаналізовано останні зміни у законодавстві, що стосуються програмно-цільового бюджетування та його окремих складових. Виділено проблеми та недоліки реалізації програмно-цільового методу на сучасному етапі економічного розвитку та запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: програмно-цільовий метод, бюджетна програма, паспорт бюджетної програми, моніторинг, Бюджетний кодекс, ефективність.

Постановка проблеми. Сьогодні економіка нашої держави вступає у новий етап свого розвитку – етап реформування практично усіх сфер на засадах прозорості та ефективності, імплементації європейських стандартів функціонування державних фінансів, підвищеної відповідальності за рішення, що стосуються витрачання бюджетних коштів. У цьому ключі було ухвалено ряд нормативних актів, спрямованих на вдосконалення бюджетного процесу, а також підвищення транспарентності витрачання бюджетних ресурсів. Зважаючи на підвищену увагу як громадянського суспільства, так і владних кіл до розподілу бюджетних ресурсів, особливої актуальності набуває оцінка реалізації невід’ємного елементу бюджетного процесу – програмно-цільового методу. Аналіз сучасного стану програмно-цільового бюджетування в Україні, визначення його сильних та слабких сторін дозволить значною мірою підвищити ефективність процесу розподілу бюджетних ресурсів, посилити якість контролю їх використання, встановити причини існуючих недоліків реалізації ПЦМ в Україні та надати рекомендації щодо їх нейтралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній вітчизняній економічній науці проблематику реалізації програмно-цільового методу у бюджетному процесі широко висвітлено у працях таких науковців, як І.В. Запатріна [13, с. 3–14], І.Я. Чугунов [13, с. 3–14], М.В. Ливдар [11, с. 109–114], І.О. Луніна [12], М.І. Кульчицький [10, с. 78–83].

Так, у наукових працях І.В. Запатріної та І.Я. Чугунова глибоко досліджено процес становлення ПЦМ в Україні та передумови його виникнення, вказано його роль у бюджетному процесі. І.О. Луніною подано аналіз ролі ПЦМ на місцевому рівні. Основні засади формування та виконання бюджету за програмно-цільовим методом детально розглянуто у дослідженнях М.І. Кульчицького та М.В. Ливдар.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри досить ґрунтовне розкриття сутності програмно-цільового методу бюджетування українськими науковцями недостатньо опрацьо-

ваним залишається питання особливостей ПЦМ на сучасному реформаційному етапі економічного розвитку та у контексті поглиблених процесів євроінтеграції.

Мета статті полягає у ґрунтовному аналізі сучасного стану реалізації програмно-цільового методу у бюджетному процесі, у результаті чого буде надано практичні рекомендації щодо адаптації програмно-цільового методу до сучасних економічних реалій. У процесі дослідження виконано уточнення сутності ПЦМ, виокремлено його особливості у сучасній економічній ситуації, розглянуто законодавчу базу його реалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі стало закономірним у світлі розвитку державних фінансів України. Необхідність контролювати та чітко спрямовувати бюджетні ресурси зумовила закріплення використання ПЦМ на державному та місцевому рівнях у Бюджетному кодексі України.

Відповідно до Кодексу [1], програмно-цільовий метод являє собою «метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на усіх стадіях бюджетного процесу». Так, своїм визначенням Бюджетний кодекс акцентує увагу на контрольованості, спрямованості на результат та ефективності витрачання бюджетних коштів. Відповідно до визначення, ПЦМ реалізовує такі принципи бюджетної системи України, як принцип цільового використання бюджетних коштів, ефективності та результативності. З 2003 р. бюджет України складається у вигляді програм.

Основним документом, що містить інформацію про суть програми, стан виконання та обсяг фінансування, є її паспорт. Саме у ньому містяться мета, завдання, напрями витрачання коштів, а також відповідальні виконавці та результативні показники. Порядок розробки паспорта бюджетної програми врегульовано Наказом Міністерства фінан-